

Varlık vergisinin yazılı basında ele alınışı

A study on capital tax in the printed press

Nurettin Güz¹ Hayrullah Yanık² Mahmut Bingöl³ Zeynep Bengisu Uğur⁴

Gönderilme tarihi: 24 / 04 / 2018

Kabul tarihi: 08 / 09 / 2018

Öz

Varlık vergisi, İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye’de uygulamaya konulan gelir elde etmeyi amaçlayan vurgunculuk ve karaborsa gibi yollarla haksız kazanç elde edilmesini engellemeye yönelik bir uygulamadır. Uygulamaya konulduğu dönemden günümüze kadar olan süreçte konu ile ilgili tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Verginin amaçları, mükelleflere verilen cezalar, azınlıklara yönelik bir baskı aracı olarak kullanıldığı iddia edilerek sıkça eleştirilmiştir. Bu çalışmada Varlık Vergisi’nin basında ele alınışı incelenmektedir. Uygulamanın yapıldığı dönemde yazılı basının haber ve yorumlarda konuya nasıl yaklaştığı çalışmada ortaya konulmaktadır. Konu kapsamında literatüre dayalı olarak Varlık Vergisi ile ilgili yaklaşımların verilmesinden sonra Türkiye’deki yazılı basını temsilen seçilen gazeteler örneklemleri üzerinden basının yaklaşımı ele alınmaktadır. Son Telgraf, Son Posta, Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Tan ve Vatan gazetelerinin haber ve yorumları bu çalışmada incelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Varlık vergisi, yazılı basın, haber, Tek Parti Basını, azınlıklar ve basın

Abstract

Capital tax, which put into practice in Turkey during the Second World War, aims to generate revenue. It is an application designed to prevent profiteering and black market to obtain an unfair advantage in such ways. Discussions on the subject are still ongoing during the period from the time of application to today. The aims of the tax and punishments given to taxpayers frequently criticized because of claiming that capital tax used as a means of oppression against minorities. This study examines the capital tax in the printed press. How the printed press approaches the subject in the news and comments during the period of the application is revealed. In relation to the subject, the approaches on the subject of the capital tax is mentioned based on the literature and approaches of printed press representing Turkey is given. The news and comments of Son Telgraf, Son Posta, Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Tan and Vatan newspapers which are leading newspapers of the selected period are examined in this study.

Keywords: Capital tax, Printed press, News, One-party Press, Minorities and the press

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı yılları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de birçok zorluklarla karşılaşılmasına sebep olmuştur. Savaşın ortaya çıkardığı diğer sorunlar yanında yarattığı ekonomik güçlükler diğer ülkelerle birlikte Türkiye’yi de derinden etkilemiştir. Sosyal refah düzeyi düşerken diğer ülkeler gibi Türkiye de savaşın yarattığı genel giderleri karşılamak üzere vatandaşa ek mali yükümlülükler getiren uygulamaları devreye koymuştur. Getirilen uygulamalardan birisini

¹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, nurettinuz@gmail.com

² Ar. Gör. Pamukkale Üniversitesi İletişim Fakültesi, hayrullahyanik06@gmail.com

³ Ar. Gör. Bülent Ecevit Üniversitesi, İletişim Fakültesi, mhmt.bngl@gmail.com

⁴ Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, zeybengi@gmail.com

11 Kasım 1942 tarihinde çıkarılan Varlık Vergisi oluşturmuştur. Bu vergi çıkarılırken amaç genelde bütçede oluşan açığı kapatmak özelde ise ihtikar, vurgunculuk, karaborsacılık yapan ve halkı zor durumda bırakan kişileri öncelikle ekonomik olarak cezalandırmaktır.

Varlık Vergisi uzun süre yürürlükte kalmamış, 16 ay sonra yürürlükten kaldırılmış (Akar, 2009: 142) olmasına karşın tartışmaları uzun sürmüştür. Buna rağmen konunun kamuoyu gündemine gelmesiyle birlikte başlayan tartışmalar kimi zaman yoğunlaşmakla birlikte günümüze kadar gelmiştir. Uygulamanın başta Yahudiler olmak üzere ülkede yaşayan gayrimüslimleri hedef aldığı ve ayrımcılık yaptığına ilişkin eleştiriler hep yapılmıştır. Dönemin Başbakanı Şükrü Saracoğlu'nun, yeni kanunla ticaretin Türklerin eline geçeceğine yönelik ifadesinden (Barutçu, 2001: 595) hareketle uygulama ile ırkçılık yapıldığı iddiaları sıkça yer almıştır.

Konunun basında ele alınması ve tartışılması ayrı bir önem taşımaktadır. Basın hemen her dönemde gündemin belirleyen, ele alınan konularla ilgili kamuoyu eğilimlerini en iyi yansıtan araçlardan birisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı gibi sonuçları açısından tüm dünyayı etkileyen bir dönemde, zaten ağır olan ekonomik sıkıntıların üzerine vatandaşa yeni bir vergi yükü getirmenin kamuoyu başta olmak üzere farklı kesimlerde nasıl bir etki yarattığı dönemin gazeteleri üzerinden belirlenebilecektir. Savaş öncesi dönemde başlayan Tek Partili Yönetim savaş boyunca da devam etmiş, iktidara tabi olan basın dış politikada iki cepheli bir yayın politikası izlemiştir.

Bu çalışmada Varlık Vergisi ile ilgili sürecin basında nasıl ele alındığı, yorum ve eleştirilerde nasıl bir eğilim olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Dönemin gazetelerini temsilen tirajları açısından önde olan *Son Telgraf*, *Son Posta*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Yeni Sabah*, *Tan* ve *Vatan* gazeteleri olmak üzere 7 gazete örnekleme üzerinden basının Varlık Vergisi'ne yaklaşımı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada önce Varlık Vergisi konusunun ele alınmış, daha sonra dönemin basının genel durumu ve basının konuya yaklaşımı haberler, yorum ve eleştiriler üzerinden ortaya konmuştur.

2. Varlık vergisine yaklaşım

İkinci Dünya Savaşı 1939'da başlamış ve getirdiği yıkımlar, oluşturduğu sorunlar sadece savaşa katılan ülkeleri değil tüm dünyayı etkilemiştir. Savaşa katılmasa da savaşın yarattığı olağanüstü tedbirleri almak zorunda kalan Türkiye'nin savaş öncesi dönemde de iyi olmayan ekonomik yapısı savaşın etkisiyle daha da kötüleşmiştir. Artan genel giderler ve savaşa yönelik alınan ek tedbirlerin getirdiği ekonomik yükü karşılamak üzere öncelikle başvurulmuş yöntem vergi koymak olmuştur. 11 Kasım 1942'de konan Varlık Vergisi de bu uygulamalardandır. Vergiler kamu hizmetinde harcanmak üzere hükümetlerin veya yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne konarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para (www.tdk.gov.tr) olarak adlandırılmaktadır.

Vergiler genel olarak gelir üzerine veya mal ve hizmetlerin fiyatların üstüne konarak tahsil edilirken Varlık Vergisi diğerlerinden farklı olarak doğrudan servet üzerinden alınan bir vergi olması sebebiyle önemlidir. Çıkarılan kanun, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İttihatçıların hazırladığı ancak 1919 yılında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın uygulamaya çalıştığı Harp Kazançları Vergisi Kanununa (Toprak, 1982: 302) benzeyorsa da ondan farklıdır. Kazanç elde edilmemiş olsa da, mal ve hizmet satın almasa da çıkarılan kanunla insanlar servetleri üzerinden vergi vermek zorundaydı. Bu yönüyle değerlendirildiğinde yeni konan vergi Türk Mali Sistemi içerisinde tek ve ayrıcalıklı bir vergi oluyordu.

Konu, çıktığı dönemde yazılı basında tartışılrsa da sonraki yıllarda onu tekrar gündeme taşıyan ve gelecek dönemlerde uygulamayı eleştiriler için kaynaklık teşkil eden Faik Ökte'nin (1951) *Varlık Vergisi Faciası* isimli kitabı olmuştur. Eserin yayınlandığı yıl Demokrat Parti iktidarının olduğu dönem olması sebebiyle Tek Parti döneminin karalanması için yazıldığı eleştirileri yapılsa da, kitap konu ile ilgili yapılan yayınların temel kaynağını oluşturmuştur. Sonraki dönemde Aktar (2002), Akar (2009), Kafaoğlu (2005) tarafından konu ile ilgili yapılan yayınlar olmakla birlikte Cahit Kayra'nın çalışması Varlık Vergisi ile ilgili detaylı bilgi vermekte ve uygulamayı destekler niteliktedir.

Yapılan uygulamaya ilişkin eleştirilerin savaş sonrası dönemde ve daha yakın tarihli olduğu dikkati çekerken vergi ile ilgili tartışmaların başladığı ve kanunlaşma sürecinde konu ile ilgili dikkate değer oranda olumsuz tepkilerin olmadığını söylemek gerekir. Bunda İkinci Dünya Savaşı sebebiyle hükümetin uyguladığı baskıcı politikalar ve basına uygulanan rejimin büyük etkisi bulunmaktadır. Ülkede uygulanan Tek Partili Yönetim ve savaş sebebiyle daha da artan baskıcı politikalar, basın üzerindeki sıkı denetim zaten eleştiriye fırsat vermiyordu. Mecliste ve siyasi yapıda muhalefetin olmaması ve buna paralel olarak basında farklı görüşleri savunacak yapılanmalara izin verilmemesi sebebiyle yönetimin diğer uygulamaları gibi bunun da savunulmasından başka bir alternatifi bulunmuyordu. Savaş döneminde daralan dünya ekonomisinin Türkiye'ye yansımaları ise daha yoğun olmuş, ekonomideki yoğun daralma sebebiyle bu ortamda genel bütçeye kaynak yaratacak düzenlemelere olumlu bir yaklaşım söz konusu olmuştur.

Savaşa fiilen girmeyen Türkiye bu dönemde savaşa her an girebilecek gibi hazır olmak gereğini hissetmiş, buna yönelik alınan tedbirlerin ekonomiye etkisi ise önemli sıkıntılara yol açmış, savaş öncesi dönemde başlayan hazırlıkların savaş boyunca artması vatandaşın üzerindeki yükü ağırlaştırmıştır. Ordunun yaptığı askeri hazırlıkların dışında ülkeyi savaşın ekonomik şartlarına hazırlamaya yönelik çalışmalar ile resmi ve özel yayınların yapılmaması (Aydemir, 2000: 70) savaş dönemindeki sıkıntıların artmasında temel bir rol oynamıştır. Ülke fiilen savaşın içerisinde olmamasına rağmen mal ve hizmetlerin bulunamaması, enflasyon gibi sorunların artması (Poyraz, 2008: 197) ve karaborsa oluşması insanların çok şikayet ettikleri sorunlar arasında yer almıştır. Bu şikayetler de dikkate alınarak Varlık Vergisi bütçeye katkı sağlamanın yanında ihtikar, vurgunculuk, karaborsa gibi yollarla normalin üzerinde haksız kazanç sağlayanları engellemek ve cezalandırmak (Koçak, 1986: 367) amacıyla çıkarılmıştır.

Aslında savaş hemen her ülkeyi derinden etkilemiş, savaşın yoğun yaşandığı Avrupa'da ülkeler olağanüstü önlemler almış, başta ekonomi olmak üzere sorunları aşabilmek için radikal kararlar almışlardır. Ölüm, yaralanmalar, yıkılmalar, buldukları yerleri terk etmelerle birlikte savaşın olağanüstü şartlarında haksız kazançlar da ülke yönetimlerinin mücadele ettiği konular olmuştur. Bu çerçevede haksız kazançların önlenmesine yönelik tedbirler alınırken bu kazançlara el koyma yoluna da giderek (Kayra, 2013: 37) cezalandırma ve ayrıca gelir elde etmeye çalışmışlardır. Buna yönelik olarak Avrupa ülkelerinde; olağanüstü kazançların vergilendirilmesi, savunma vergisi, varlık vergisi adıyla uygulanan vergilendirmeye Türkiye'deki Varlık Vergisi amaçları bakımından benzerdir. Türkiye'dekinin farklılığı ise verginin tarh, tahakkuk ve tahsil aşamalarındaki adaletsizliği ve bunun da ötesinde ağırlıklı olarak ülkede yaşayan azınlıkları hedeflemiş olmasıdır. Uygulamayla ilişkili olarak ekonominin azınlıkların elinden alınarak Türk burjuva sınıfının yaratılmasına yönelik bir amaç taşıdığı (Akar, 2009: 52) eleştirileri de vardır.

Hemen her savaş döneminde savaşın olağanüstü şartlarından yararlanarak çıkar sağlamaya yönelik gruplar İkinci Dünya Savaşı yıllarında da vardır. Savaş sebebiyle mal ve hizmetlerin bulunamaması ve bunların fiyatlarındaki olağanüstü artış, Türkiye’de ticaretle uğraşanların ağırlıklı olarak gayrimüslimlerden oluşması sebebiyle savaşın getirdiği olumsuzluklarla ilgili öfkenin azınlıklara yönelmesine sebep olmuştur. Kamuoyundaki bu eğilime basın da sessiz kalmamış haber, yorum ve eleştiriler yanında karikatürlerle konuyu ele almıştır. Basın, Varlık Vergisi konusu gündeme gelmeden önce ve kanuni düzenlemenin yapıldığı süreçte haksız kazanç elde edenleri hedef alan haber, yorum, eleştiriler ve karikatürler yayınlanarak kamuoyunu bilgilendirilmeye ve psikolojik olarak yeni mali yükümlülükler hazırlanmaya çalışmıştır.

Getirilen yeni verginin haksız kazançları önlemeye yönelik olarak ihtikar, vurgunculuk, karaborsacılık yapanları hedef alması, ticaretle uğraşanların ağırlıklı olarak azınlıklardan oluşması sebebiyle verginin hedefinin gayrimüslimler olduğu iddiasını gündeme getirmektedir. Vergiler tarh edilecekken gayrimüslim, Müslüman, dönme, ecnebi şeklinde cetveller oluşturulması ve tarh edilecek verginin bu ayrıma göre yapılması (Ökte, 1951: 59) bu iddiayı güçlendirmektedir. Ayrıca dönemin Başbakanının yaptığı açıklamalar da konan verginin hedefinin ağırlıklı olarak gayrimüslimler olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Hemen her dönemdi medyanın kamuoyu eğilimlerini en iyi yansıtan bir araç olduğu dikkate alındığında dönemin basınında yer alan içeriklerin konan vergi ve yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı gayrimüslimlere basının ve kamuoyunun yaklaşımını göstermesi açısından önemli olduğunu belirtmek gerekir. Kanunun çıkarıldığı 1942 yılı yaz ayları boyunca İstanbul basını gayrimüslimleri genellikle hırsızlık, karaborsacılık, soygunculuk, vurgunculuk ve ihtikar fiilleri ile ilişkilendiren yayınlar yapmışlardır (Aktar, 2002: 142). Basındaki bu haber, yorum, eleştiri, karikatürlerden hareketle aslında kamuoyunun da bir anlamda Varlık Vergisi’nin konulmasına hazır olduğu sonucu çıkarılabilir.

3. Kanun ve hedefleri

Varlık Vergisi Kanunu teklifi, Başbakanlığın 09.11.1942 Tarih ve 6/4067 Sayı ile TBMM Başkanlığına sunulmuş ve 11 Kasım 1942 tarihinde TBMM’de kabul edilmiştir. 12 Kasım 1942’de *Resmî Gazete*’de yayınlanan 4305 Sayılı Kanun ile sadece tüccarlar değil büyük çiftçiler, gayrimenkul sahipleri ve şirket ortakları da kanun kapsamında girmiş, ancak vergi büyük çiftçilere çok uygulanmamış, (Boratav, 1977: 345) uygulamada sorunlar ortaya çıkmıştır. Varlık Vergisi Kanunu ilhamını belli bir modelden ya da bir komisyonun çalışmalarından almamıştır. Aynı dönemde dünyanın başka ülkelerinde de benzer adla vergiler toplanmıştır. Ancak Varlık Vergisi gerek uygulanışı, gerekse hükümleri itibarıyla benzerlerinden farklı olmuş ve Kanun bizzat başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun eseri olmuştur. Kanunun hazırlanmasında Maliye Bakanı Fuat Ağralı, Müsteşar Esat Tekeli ve Maliye Teftiş Kurulu Başkanı Şevket Adalan da hazır bulunmuştur (Ökte, 1951: 50).

Dönemin Başbakanı Şükrü Saracoğlu’nun konuşması Varlık Vergisi’nin hedeflerini açıklar niteliktedir (Barutçu, 2001: 595; Us, 1966: 554);

“Bu kanun aynı zamanda bir ihtilal kanunudur. Bize iktisadi istikbalimizi kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza hakim olan gayri Türk unsurları bu sayede bertaraf ederek Türk piyasasını Türk tüccarlarının ve Türklerin eline vereceğiz. İstanbul’daki gayrimenkullerin Türklere intikalini yine bu sayede temin edeceğiz. Gayrimenkullere tarh edilecek verginin ancak dörtte biri Türklere tahmil edilecektir. Valiliklere bu yolda hususi talimatlar

verilecektir. Bu talimatlar hazırlanmıştır; çiftçiden alınan para hiçbir zaman % 5'ini teca-vüz etmeyeceği gibi işine hanel getirmeden vereceği para olacaktır. Gayrimenkul için de senelik kirası 2500 Liranın üstünde olmak şartı konmuştur. Türkler için vergi nispeti gayri Türklerin vereceğinin ancak dörtte biri olacaktır. Kanunun ihtilal kokan tarafı budur. Ve bu gayri Türklerin iktisadi tefevvuklarını nihayete erdirmeyi temin edecek bir kanun olacaktır.”

Başbakanın konuşmasında sözünü ettiği ticaretin Türklere verilmesi ve verginin ancak dörtte birinin Türklere alınacak olması çok eleştirilmiştir. Kanunla devlete ek bir gelir kaynağı oluşturma yanında milli bir burjuvazi oluşturulmaya çalışıldığı iddialara da ortaya atılmıştır. Kimden ne kadar vergi alınacağını belirlemek için Servet Tespit Komisyonları kurulmuştur. İstanbul'da üç komisyonun 18 Aralık 1942'de açıkladığı verginin % 87'si gayrimüslim, % 7'si Müslüman ve % 6'sı ecnebilere tahsil edilecekti. İlk ödemeler 4 Ocak 1943'te yapılması gerekirken ödeyemeyenlere 15 güne kadar süre verildi. Verginin uygulandığı Aralık 1942 ve Ocak 1943 aylarında özellikle İstanbul'da gayrimüslimlere ait birçok mülk el değiştirdi. Vergisini ödeyemeyenler ise zorunlu çalışmalar yaptırılmak üzere Erzurum'a gönderildi. 27 Ocak ile 3 Temmuz 1942 tarihleri arasında sürgüne gönderilen toplam 1440 gayrimüslimin 1229'u İstanbul, 21'i İzmir ve Bursa kalanı diğer illerdendi. Sürgüne gönderilenlerden 21'i bu dönemde vefat etti. 27 Ocak 1943'teki ilk katile polis eşliğinde İstanbul Haydarpaşa Garı'ndan gruplar halinde Erzurum Aşkale'ye gönderilerek (İlk Katile..., 1943) orada taş kırıcı, kar küredici ve inşaatçı çalıştırıldılar (Ökte, 1951: 157-158).

Çıkarılan kanunla 114.368 yükümlüye toplam 465.384.820 TL Varlık Vergisi tarh edilmiş, yapılan düzeltmelerden sonra bu rakam 424.906.421 TL'ne inmiş, Şubat 1944 tarihi itibarıyla 314.920.940 TL tahsil edilmiştir. Oranlar değişik olsa da vergi tahakkuk ettirilen Müslüman grubundan tahsil oranı % 92,64 olmuştur (Koçak, 1986: 543-544). 1942 yılı devlet bütçesinin 394.316.918 TL olduğu (<https://www.tbmm>) dikkate alındığında Varlık Vergisi kapsamında tahsil edilen rakamın önemli bir orana ulaştığı dikkati çekmektedir.

TBMM 17 Eylül 1943 tarihli toplantısında 4501 Sayılı Varlık Vergisi Kanunu'na Ek Kanunla "tahsil edilmemiş bulunan borçların terkine Maliye Vekili" yetkili kılınmış, (Resmi Gazete, 1943) 15 Mart 1944 tarihli ve 4530 No'lu "Varlık Vergisi Bakayasının Terkine Dair Kanun" ile Varlık Vergisi uygulamasına son verilmiştir. O güne kadar tarh olunan fakat tahsil edilemeyen vergiler ise yine bu kanunla silinmiştir (Akar, 2009: 142). Elde edilen bu sonuç ile Başbakan Saraçoğlu övünmüştür ancak bu durumun hukuk devleti ilkelerine aykırı olduğu yönünde eleştiriler (Nadi, 1979: 235) yanında vergide ölçünün olmaması, vergi oranlarının yerel makamlar tarafından kendilerine göre belirlenmesi, komisyonlara verilen geniş yetkilerin kötüye kullanılması, şikayet ve itirazların yeterince dikkate alınmaması, bilgi eksikliği sebebiyle servet miktarlarının belirlenmesinde yapılan yanlışlar açısından da (Yalman, 1957: 205) eleştirilmiştir.

Yaklaşık on altı ay yürürlükte kalan Varlık Vergisi hem bekleneni vermemiş yani dönemin ekonomisinde istenen düzeyde bir düzelmeyi sağlayamamış, hem de dönem hükümetinin ırkçılıkla suçlanmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı şartlarında bazı Avrupa ülkelerinde özellikle Almanya'da Nazilerin Yahudileri toplama kamplarına göndermeleri ile vergisini ödeyemeyenlerin Erzurum Aşkale'ye zorunlu olarak kampa gönderilmeleri ve çalıştırılmaları ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Uygulamanın Alman etkisiyle yapıldığı ve Almanya'yı memnun ettiğine ilişkin görüşler vardır. Diğer taraftan Varlık Vergisi uygulaması ABD ve İngiltere'nin içerisinde bulunduğu müttefikleri memnun etmemiştir (Koçak, 1986: 372). Kanun kapsamında tahsil edilen

vergiler hemen herkese uygulanırken vergi oranlarının farklı olması eleştirilerin odağını oluşturmuştur. Sadece gayrimüslimler değil yabancılar ve ülkedeki diğer insanlar da vergiye tabi tutulurken gayrimüslimlerden alınan oranların yüksek, onlara göre yabancıardan alınan oranların daha düşük, Müslümanlardan alınan verginin daha da düşük olması ve uygulamadaki hatalar dönemin yöneticilerinin eleştirilmesindeki temel sebebi oluşturmuştur.

4. Basın ve varlık vergisi

4.1. Basın açısından varlık vergisinin önemi

Varlık Vergisinin çıkarıldığı dönemde siyasette tek seslilik söz konusudur. Cumhuriyet'in ilanından sonra çok partili sistemin ilk uygulaması 1925 yılında Takrir-i Sükun Dönemi ile birlikte sona ererken, (Güz, 2008: 265-268) güdümlü olarak bizzat Atatürk tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası da 1930 yılında kapatılmış ve dönemin Tek Partisi'ne bağlı olmayan hiçbir kuruluş bırakılmamıştır (Tunçay, 1981: 280; Goloğlu, 1974: 189-191). Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan Milli Şef Dönemi ile birlikte dönemin tek partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin devlete hakim olduğu "Parti Devleti" süreci devam ederken İkinci Dünya Savaşı ile birlikte baskıcı yönetim tarzını artırmıştır. Böyle bir dönemde sadece Varlık Vergisi değil herhangi bir yasal düzenlemeye başta basın olmak üzere herhangi bir kişi veya kurumun karşı çıkabilmesi mümkün değildir.

Siyasal yapıda çok seslilik yoksa ve yönetimin hoşgörülü bir tavrı söz konusu değilse basında muhalif yapının oluşma, serbest olarak eleştiri yapılabilme imkanı yoktur. 1930'daki Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile başlayan basında çok seslilik bu partinin kapatılması ile birlikte sona erecektir. Temmuz 1931'de çıkarılan Basın Kanunu ile birlikte basında da tek sesli bir yapı oluşturulacaktır (Güz, 1993: 111-113). Kanunun ünlü 50. Maddesine göre Bakanlar Kurulu'na doğrudan gazete kapatma yetkisi verilmiş (*Resmi Gazete*, 1931), 1938 yılında yapılan değişikliklerle basına daha ağır yükümlülükler getirilmiştir (*Resmi Gazete*, 1938). Devlet, parti devleti haline getirilmişse basının bunun dışında kalması elbette söz konusu olamayacak ve basın iktidara tabi kılınacaktır. 1935 yılında yapılan Birinci Basın Kongresi'nde bile kongreye katılan gazeteciler partili ve partili olmayanlar şeklinde (Başbakanlık, 1975) iki gruba ayrılmışlardır.

Varlık Vergisi'nin uygulandığı dönemde siyasal anlamda uygulamaya karşı koyabilecek bir ortam bulunmamasına, basında iktidarın uygulamalarını eleştirebilecek bir özgürlük ortamı olmasına rağmen konu ile ilgili haber ve yorumlarda uygulamaya nasıl yaklaşıldığı bu çalışmayı önemli kılmaktadır. İç politikada iktidara muhalefet yapma ortamı olmamasına rağmen dış politikada basın ve gazeteciler farklı görüşleri savunabilmişlerdir. Yunus Nadi ve *Cumhuriyet* ile *Akşam* gazetesi gibi bazı yazar ve gazeteler Nazi Almanya'sı ve Mussolini İtalya'sının içerisinde bulunduğu Mihver Devletlerini destekleyici haber, yorum ve eleştiriler yaparken, Ahmet Emin Yalman ve *Vatan* gazetesi gibi diğer bir bölümü Amerika, İngiltere, Fransa'nın yer aldığı Müttefiklerin yanında yer almıştır.

Vergi ile ilgili uygulamalar sadece iç kamuoyunda değil diğer ülke yönetimleri ve kamuoyunun da tartışma konusu olmuştur. Uygulama, dönem Almanya'sının azınlıklar/Yahudiler için uyguladığı politikaya benzediği için basında Almanya taraftarlarınca desteklenmesi, buna karşılık müttefiklerden yana tavır ortaya koyanlarca eleştirilmesi beklenen bir sonuç olacaktır. Nitekim müttefikler içerisinde yer alan ABD ve İngiltere tarafından Türkiye'nin Varlık Vergisi uygulaması şiddetle kınanmıştır (Koçak, 1986: 372). Çalışmayı özgün kılan da dış politikada farklı oluşturmaları destekleyen basının bu uygulamadaki tavrının ortaya konmasıdır.

4.2. Varlık vergisine basının bakışı

Hükümetin çıkarılacak kanunlarla ilgili medyayı ve kamuoyunu bilgilendirmesi, medyadan destek istemesi vatandaş üzerinde yaratılacak olan olumlu kanaat açısından önemlidir. Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmadan önce de aynı yöntem uygulanmıştır. Kanun teklifi TBMM’de görüşülmeden önce Başbakan Şükrü Saraçoğlu İstanbul basınının sahip ve köşe yazarlarını Ankara’ya davet etmiş ve çıkacak kanun hakkında ayrıntılı bilgi vererek bu uygulamanın desteklenmesini istemiştir (Güvenir, 1991: 101). Günümüzde farklı açılardan değerlendirilmek ve eleştirilmekle beraber uygulamaya konduğu dönemde “*Varlık Vergisi*” genel olarak destek görmüştür.

Basındaki destek haber, köşe yazıları ve karikatürlerde görülmektedir. Söz konusu karikatürler dönemin genel özelliklerini göstermesi açısından önemlidir.

Resim 1. Akşam gazetesinde yer alan karikatür örneği (24.11. 1942)

Eskiler alıyorum!... Altınlar, apartmanlar, elmaslar, pırlantalar alıyorumuuuum.

Resim 1’deki karikatür Varlık Vergisi’nin ilanından kısa bir süre sonra yayınlanmıştır Çizimde kıyafetinden tahmin edildiği üzere karikatürdeki insan bir gayrimüslimi temsil etmektedir. Bu dönemde çıkarılan mizah dergilerinde ağırlıklı olarak Yahudi tipleri kullanılmıştır. Laurent Mallet’in analizine göre 1930’lardan itibaren “*Karikatür*” dergisinde yayınlanan Yahudi karikatürleri sadece Yahudileri değil, onların şahsında bütün gayrimüslimleri hedef almaktadır (Akar, 2002: 143). Bu karikatürde de eskici kılığında bir kimse eskiler aldığını ifade etmekte, ancak bu eskici bilinenin dışındadır. Eski olarak alacağı şeylerin bildiğimiz kullanılmış eski eşyalar değil değerli madenler ve apartmanlar olduğunu söylemektedir.

Resim 2’deki karikatür ise Varlık Vergisi’nin ilanından yaklaşık bir ay sonra yayınlanmıştır ve “harp zengini”nin Varlık Vergisi karşısında düştüğü durumu ifade etmektedir. Dönemin gazetelerinde bunlara benzer pek çok karikatüre rastlamak mümkündür (Akar, 2009: 115-131). Ekonomik sıkıntıların yaşandığı bir dönemde zenginliğin kısa sürmesi, savaş döneminde zengin olan birisinin bunu kaybetmesi dolaylı olarak yapılan uygulamaya destek vermesi anlamına gelmektedir.

Resim 2. Akşam gazetesi karikatür örneği (11.12.1942)

Harb uzun sürecektir diyorlar!...

Sabık milyoner: Harbi bilmem de zenginliği kısa sürdü

İkinci Dünya Savaşı yıllarında kamuoyunun “*Varlık Vergisi*” hakkında ne düşündüğünü anlamak için karikatürlerin yanı sıra o dönemdeki köşe yazılarındaki değerlendirmelere de bakmak gerekmektedir. Bu dönemin önde gelen köşe yazarlarından Ahmet Emin Yalman, daha sonraki dönemlerde Varlık Vergisi’ne yönelik eleştirileriyle bilinse de başlangıçta bu uygulamayı önerenlerdendir. Yalman, İkinci Dünya Savaşı yıllarında bürokrasi ve aydınlar arasında rastlanan Nazi sempatisine hiç sahip olmamış ve savaş yıllarında Müttefiklerden yana bir tavır sergilemiştir. Kamuoyunda İngiliz yanlısı olarak bilinmekte ve “Devlet-i Âli”nin çıkarlarını savunmaya gayret göstermektedir. Yalman, Varlık Vergisi’nin neredeyse bütün detaylarını vergi uygulamaya girmeden altı ay önce köşesinde yazmıştır (Akar, 2009: 54-56). Yazısında kapitülasyonlara vurgu yaparak savaş dönemi kazançları ile ilgili kanunun bu dönemde gündeme gelmesini bir fırsat olarak görür. Azınlıkların ülke sevgisi ve ilgisini sorgular, memurlara rüşvet verdiklerini iddia eder:

“... Bir defa azınlıklar arasında umumi bir ölçü ile vatani alaka elbette daha gevşektir. Bu memleketin iyiliği için yüreği tutuşacak bir ahlaki seviyede olanlar çok değildir. Bunlar vergi kaçırmayı açıkgozlülük sayıyorlar...”

Bu gibiler var ki iyi ahlakta olan memurları da ne yapar eder baştan çıkarmaya çalışırlar, bin türlü dolaplarla aldatırlar. İşte bu gizli münasebet, Türkler aleyhine ve azınlıklar lehine bir imtiyaz yaratır. Aşağı yukarı aynı mevkide olan Türk ve azlık ticarethanelerinin ve fabrikalarının aynı senelere ait kazanç vergileri şöyle bir gözden geçirilsin, derhal görülecektir ki kazanç, muamele ve istihlak vergileri gibi türlü türlü vergilerde azlıkların ve Levantenlerin tediye nispeti umumi olarak daha aşağıdadır.

..... bir taraftan fevkalade vatani bir ihtiyaca diğer taraftan içtimai adalet esasına dayanan bu çok nazik vergiye ait yükün asıl nimet görenlere yüklenmesi ve asıl vurgunculara el uzatmanın yolunu mutlaka bulmalıyız.

Bunun için de klasik usullerin bir tarafa bırakılmasından ve birtakım karine ve kıyaslamalara göre hareket edilmesinden başka çare yoktur.

Bize kalırsa bir defalık olan bu verginin tahakkuk ettirilmesi için başlıca büyük şehirlerde fevkalade heyetler kurulmalı ve banka erkanı, ticaret erkanı, her türlü ticari sahanın temsil kudretini haiz dürüst adamları bu heyetlerde vatani vazife almalıdır. Bunlar defterler filanlar ile beraber birtakım kıyas ve karinelerle iş görmeli ve asıl vurgunculara vatan borcunu

ödetmeye imkan hazırlamalıdır. Zaten asıl vurguncular yüzlerce sayılacak kadar az olduğu için çıkar yollar bulunabilir”

Varlık Vergisi gerçekten de Yalman’ın savunduğu biçimde uygulanmıştır. Başlangıçta vergi tarh edilecek kesimler bu komisyonlar tarafından G (gayrimüslim), M (Müslüman) olarak sınıflandırılmıştır. Fakat yabancı uyruklu olup Türkiye’de yaşayanların kendi devletlerine müracaatı sonucu bu sınıflandırmaya E (ecnebi) sınıfı da eklenmiştir. Bu sınıftan alınan vergiler Türk vatandaşları gayrimüslimlerden alınan vergiye oranla oldukça düşük olmuştur. Bu sınıflandırmanın da yeterli gelmeyişi üzerine vergilendirmeye D (dönmeler) sınıfı da eklenmiştir (Ökte, 1951: 100-101). Vergi ile ilgili büyükşehirlerde komisyonlar oluşturulmuş ve bu komisyonlardaki kişiler karinelere dayanarak kime ne kadar vergi tarh edileceğine karar vermiştir. Elde somut bir veri yoktur ve mükelleflerin yaşam koşullarına dayanarak vergilere karar verilmiştir. Bu komisyonlara en büyük mülki amir olan kaymakam veya vali başkanlık etmiştir (Akar, 2009: 69).

Varlık Vergisi konusunda hükümete yol gösteren Yalman, vergi uygulamaya konulduktan sonra da uygulamayı savunan yazılar yazmıştır. ABD’de yaşayan bir Rum ile karşılıklı konuşmasını aktardığı yazısı (Yalman, 09.02.1943, *Akşam Gazetesi*) bunun için güzel bir örnek mahiyetindedir;

“ ... Karşımda Merzifonlu bir tayyare makinisti var. Ara sıra demlenerek konuşuyoruz. Bir aralık kadehini masanın üzerin bıraktı, gözlerini gözlerime dikerek sordu.

- Neden bu dakikada Türkiye’de değilim? Neden çalışmamdan, ustalığımdan beni doğurup büyüten toprak istifade etmiyor? Neden doğduğum yerde ölmek hakkından mahrumum?

Cevap verdim

- Çünkü sen veya sana benzerler, o topraklarda yaşarken kıymet bilmediniz, kendi vatanınıza hizmet ihtiyacı duymadınız, hatta bazılarınız da ihanet ettiniz.

Biraz düşündü sonra

- Doğru, dedi, biz geçen harbin sonuna kadar, o topraklarda tufeyli diye yaşadık. Mahkum bir unsur değildik, hakim unsurduk. Para kazanmak hakkı bizim inhisarımız altındaydı, o sıralarda bu inhisardan istifade ederek Türklerin iktisaden başkaldırmasına imkan bırakmıyorduk. Para sahibi olduğumuz için bu parayı Türk memurlarını baştan çıkarmak, satın almak, Türk kanunlarını hükümsüz bırakmak için kullanıyorduk. Vergi vermemenin eşyamızı gümrükten kaçırmanın, askerlikten sıyrılmanın, asker olsak para kuvveti ile rahat bir yerde kalıp keyif sürmenin kolayını buluyorduk. Fakat toprağımızın hükümeti neden bunu görmüyordu, neden başımıza yumrukla vurup vazifelerimizi hatırlatmıyordu? Neden üzerimize kanat gerip bizi ecnebi telkinlerinden kurtarmıyordu. Biz yolunu şaşırılmış biçarelerdik. Vatandaşlığın yalnız hak ve imtiyazdan ibaret olmadığını, vazife ve borç tarafları olduğunu bilmiyorduk. Vatandaşlığın manasını Amerika’da öğrendik, fakat ne de geç öğrendik.

Varlık Vergisi’nin kopardığı kıyametleri dinlerken kulağım çınladı bu sözleri tekrar hatırladım.

... Kendi topraklarımızda ise bu dersi hâlâ öğrenememiş gafiller vardı. Tıpkı Merzifonlunun tarif ettiği gibi ellerindeki parayı soygunculuk şeklinde daha çok para kazanmak, bunun vergisini vermemek hükümetin aldığı tedbirleri felce uğratmak için kullanıyorlardı.

Buna karşı bir müdafaa tedbirine ihtiyaç duyulmaması imkansızdı. Beka azmini kaybetmeyen bir millet yalnız harici tehlikelere karşı değil, kendi içinden gelen ve mukadderatına olan hakimiyetini hiç haline indiren tehditlere karşı da hassas ve uyanık olmaya mecburdur. İşte Türk milletindeki şuurlu beka azmine güven ve iman duyduğum içindir ki vurgunculuk yolundaki kişilere şiddetli bir aksülamel göstereceğini el ile koymuş gibi biliyordum...”

Yukarıdaki yazıdan da anlaşılacağı üzere halkın azınlıklara tepkisi, öfkesi sadece İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşananlarla ilgili değildi. Çok daha uzun bir geçmişe dayanıyordu. Sermayenin onların elinde olmasından kaynaklanan bir öfke vardı.

Yalman’ın bir gün sonra (Yalman, 10.02.1943, *Vatan Gazetesi*) yazdığı yazısında ise Varlık Vergisi’nin ekonomik olduğu kadar siyasi ve toplumsal tarafları da olduğu vurgulanmakta ve bu durum desteklenmekte, verginin zorunluluktan doğduğunu belirterek; “Varlık Vergisi’nin mali ve iktisadi tarafları olmakla beraber bariz bir siyasi ve içtimai cephesi de vardır. Bu vergi hadiselerinin zaruretinden doğmuştur. Hükümet buna doğru koşmamış, aksine olarak üç buçuk senedir bunu yapmağa mecbur kalmıştır” demektedir. Devamla şu görüşleri savunmaktadır:

Biz yarım vatandaş istemiyoruz. Ya hep, ya hiç... Yalnız nimet için vatandaş külfet için yabancı ve düşman olan unsurlardan bir memlekete hayır gelemiz. Sonra şurası var ki atılan adım, tatlılıkla başvuru türlü türlü tedbirlerin tesirsiz kalmasının neticesidir. Türkiye Cumhuriyeti kuruldu kurulalı, vatandaşlık telakkisi yüzünden yakın şarkta hiç görülmemiş bir saadet devri açtık. Mütarekenin acı tecrübe ve imtihanlarını unuttuk, her Türk vatandaşını Türk kanunlarından müsavi şekilde himaye gördü. Komşu memleketlerde yaşayan Türkler aynı halde olmaktan uzaktı. Asırlarca müddet sahip ve hakim olduğu topraklarda hepsi haktan mahrum, zavallı bir mevkie atılmış, sesi sedası çıkmaz bir sığıntı haline dönüştürülmüştü. Bu hallere aynile mukabele etmek çok kolaydı. Kendimizi tuttuk. Onların seviyesine düşemeyiz, vatandaş sıfatını verdiğimiz insanlara biz vatandaş muamelesi ederiz.”

Varlık Vergisi her ne kadar ekonomiyi bulunduğu darboğazdan kurtarıp devlete ek gelir kaynağı sağlamak amacıyla çıkarılsa da Yalman’ın yazısından anlaşılacağı üzere bir intikam duygusunu da içermektedir. Bu duygu sadece verginin çıkarıldığı dönemle sınırlı olmayıp önceki yıllara uzanmaktadır.

Varlık Vergisi gelmeden önce bir olağanüstü kazançlar vergisinden bahseden tek kişi Ahmet Emin Yalman değildir. Zekeriya Sertel de 1942 yılında *Tan Gazetesindeki* yazılarında benzer görüşleri savunur. 15 Ocak’taki yazısında devletin gelir kaynaklarını artırmak için fazla servetleri yakalaması gerektiğini belirtirken, 17 Mayıs tarihli yazısında devletin harp zenginleri üremesine meydan vermemesi ve servet biriktirilmesinin önüne geçilmesini, 30 Mayıs tarihli yazısında ise, yeni zenginlere karşı tavır alınmasını istemektedir. Daha sonra (Sertel, 10.06.1942, *Tan Gazetesi*) yazdığı yazıda neden fevkalade kazançlar vergisi getirilmediğini sorgulamaktadır:

“Yine bir müddet evvel harp şartları dolayısıyla elde edilen fevkalade kazançları dereceli ve ağır bir vergiye tâbi tutan bir kanun projesi hazırlandığı bildirilmişti. O günden beri bu kanun etrafında derin bir sükûtun hüküm sürdüğüne şahit oluyoruz.

Hâlbuki harbin doğurduğu fevkalade şartlar içinde bu iki kanunun da çıkması, harp yüzünden kazanılmış gayri meşru servetlere karşı duyulan kini tatmin edecek, hükümetin mevkiini ve nüfuzunu kuvvetlendirecek, ayrıca devlete bir gelir teminine yarayacaktı. Onun için umuyoruz ki vaktin daralmasına ve bir müddetten beri bu kanunlardan bahsedilmemekte olmasına rağmen, hükümet bu teşebbüsten vaz geçilmiş değildir. Nitekim yeni bir habere

göre de fevkalade kazanç kanunu hakkında bugünlerde bir prensip münakaşası cereyan edeceği bildirilmektedir.

... Bu prensipten hareket ettiğimiz takdirde fevkalade kazançları cemiyete mal edecek bir yol tutmaklığımız lazımdır. Ferde ait olanı ferde cemiyete ait olanı cemiyete vermek içtimai adalet prensibinin en temel icabıdır.

Fevkalade kazanç vergisini bu prensipte hareket ederek koyacak olsak, o vakit yalnız harp zenginlerini bulmak ve onların bu fazla kazançlarına el koymak icab eder. Normal şartlar içinde çalışan ve kazancı normalin üstüne çıkmayan fert ve müesseseleri, harp kazancı vergisinden hariçte bırakmak doğru olur. ”

Sertel’in bahsettiği vergi aslında son derece akla yakın görünmektedir. Fakat Varlık Vergisi uygulamaya konduktan sonra açıkça söylenmese de vergi Gayri Müslimleri hedeflemiştir.

Olağanüstü kazançların vergilendirilmesini isteyen bir örnek olarak Akşam gazetesinin “Dünya’da Neler Oluyor?” köşesinde yer alan “Amerika’da Kazançlar ve Vergiler” (*Akşam*, 05.11.1942) başlıklı haber gösterilebilir;

“Amerikan Maliye nezareti, maaş, ücret vesaire sureti ile büyük kazançlar temin edenlerin listesini her sene neşreder. Bu sene de bu liste neşredilmiştir. Bu sene kazananlar arasında şunlar vardır.

...Amerika’da senede 200 bin Liradan fazla kazananların yekunu 716’dır. Bundan yukarı kazançların yüzde 77’si vergi olarak alınmaktadır. Gelecek sene vergi yüzde 90’ı bulacaktır. Amerika’da harbin devamı müddetince hiç kimse kazancı ne olursa olsun, senede bir milyon dolardan fazla alamayacaktır.”

Bu yazıda doğrudan bir dille servetten veya aşırı kazançtan biz de vergi almalıyız denmemiştir. Fakat dönem şartları göz önünde bulundurulduğunda böyle bir verginin ülke için de uygun olduğunu savunduğu anlaşılmaktadır. Bu haberden birkaç gün sonra 11 Kasım 1942’de Varlık Vergisi uygulamaya konmuştur.

Varlık Vergisi Kanunu çıkarıldıktan iki gün sonra Ethem İzzet Benice’nin, (Benice, 13.11.1942) *Son Telgraf*’ta kaleme aldığı yazısında hayli sert ve saldırgan bir üslup kullandığı görülmektedir. “Vurguncu, muhtekir, vatansız türedi zengin Türk parasının 700.000.000’u bulmasına nasıl sebep olduğu ise şimdi onu azaltmak, kısmak yükünü de bizzat omzunda taşıyacaktır.”

Abidin Daver ise (Daver, 23.12.1942) *Cumhuriyet*’te “Normal vergilerle ödenemeyecek ihtiyaçları fevkalade vergilerle ödemek de normal bir tedbirdir” diyerek Varlık Vergisi’nin o dönemde zaruri bir vergi olduğunu desteklemektedir.

Varlık Vergisi uygulamaya konduğu dönemde basında ciddi bir destek bulmuştur. Bunda İkinci Dünya Savaşı’nı fırsat bilip paralarına para katan tüccarlara duyulan öfkenin de etkisi olduğu düşünülebilir. Cemaleddin Bildik (Bildik, 09.01.1943) *Akşam*’daki bir yazısında bu dönemde halk nezdinde tüccar sınıfının pek de güvenilir bulunmadığını sezdirmektedir:

“ – Tenzilatlı satışlardan sonra işlerde fark var mı? Mağaza sahibi suali pek çabuk kavramış olacak ki bir an bile duraksamadan cevap verdi:

–Pek az... Hemen hemen tenzilattan evvelki satış gibi.

Güz, N., Yanık, H., Bingöl, M., Uğur, Z.B. (2018). Varlık vergisinin yazılı basında ele alınışı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 585-598.

- Şu ipekli gömlek 12 Buçuk Lira imiş. Şimdi bu rakamı silmiş üzerine 10 Lira yazmışsınız. Bu 10 Lira ile zarar etmiyor musunuz?

- Bu gömlek 12 Buçuk Lira idi evet şimdi de 10 Liradan satıyoruz zarar da yoktur kâr da.

Mevzuu değiştirmek isteyen mağaza sahibi devam etti

- Piyasada daha çok ucuzluklar görüleceği muhakkaktır. Çünkü herkes kendisine tarh olunan Varlık Vergisini verecektir hem de seve seve verecektir. Cennet gibi Türkiye’de yapılan varlıktan bir kısmını hükümete vermekle bir şey kaybedilmez.”

Yukarıda örnek olarak verilen yazılarda Varlık Vergisi doğru bir uygulama olarak onaylanıp savunulmaktadır. Bunun yanında gayrimüslim ve/veya tüccarların ağzından da bu verginin kendilerinin bu vatana olan borçları olduğu “gocunmadan” ödemeleri gerektiği ifade edilmektedir.

Varlık Vergisi’nin devlete ek bir gelir sağlama amacının yanı sıra sosyal adaleti sağlama amacı da basında sıklıkla yer bulmuştur. Dürüst olanların kendilerine tarh edilen vergiyi zorluk çıkarılmadan ödeyeceği ifadesi de dönem basınının sıkça söylediği şeylerdendir. Necmettin Sadak (Sadak, 03.12.1942) (*Akşam* gazetesinde konuyla ilgili ele aldığı bir yazısında şunları ifade etmektedir;

“ ... Bu vergilerde payı olanların bir kısmı, uzun yıllar sürmüş namuslu emekler, alın teri ve dürüst çalışma ile birikmiş kazanç sahipleridir. Onlar kendilerinden istenileni seve seve vereceklerdir. Fakat bir kısmı, mülkiyet hakkına ve sermayeye hürmet gösteren Türkiye Cumhuriyeti gibi bir hürriyet ve kanun memleketinde halkı yoksul ve aç bırakmak pahasına bin bir hile ve ticaret manevrasile kazanılmış servetler yahut devlet bütçesinde ağıra mal olmuş kazançlardır ki şimdiye kadar her vergiden kaçma yolunu bulmuşlardır. Bunlar da bu sefer istemeye istemeye fakat çaresiz vereceklerdir.”

Hüseyin Cahit Yalçın da (Yalçın, 17.12.1942) *Yeni Sabah*’ta Varlık Vergisi ile ilgili sonuçları değerlendirdiği yazısında uygulamayı olumlu bulduğunu belirtmekte, görülen aksaklıkların küçük olduğunu ifade etmekte vatandaşların mevcut durumlarına şükretmesini tavsiye etmektedir:

“Varlık Vergisi’nin birçok tereddütlere, hatta endişe ve dedikodulara sebebiyet vermiş olduğu meydandadır. Fakat ... rakamlar tahmin edilen korkutucu mahiyete haiz olmaktan uzak gibi görünüyor (...) Unutulmamalıdır ki, bütün insan ilişkilerinde olduğu gibi, bu nazik ve tarh edilmesi çok karışık vergide de bazı kusurlara tesadüf olunması melhuzdur. Bu taktirde dürüst düşünceli ve insafli vatandaşların vazifesi... kendi hisselerine daha büyük bir acının isabet etmemesine şükrederek vazifesini yine memnuniyet ve vakar ile ifa etmek olacağı aşikardır.”

Dönemin basın organları genel olarak değerlendirildiğinde dış politika açısından farklı görüşleri savundukları dikkati çeker. Ahmet Emin Yalman bu dönemde ABD, İngiltere bloğunu desteklerken, Necmettin Sadak başta olmak üzere *Akşam* ve *Cumhuriyet* yazarları Almanya ve müttefiklerini, Zekeriya Sertel ise Rusya’yı desteklemektedir. Dış politikadaki bu farklılığa rağmen vergi düzenlemesi ve uygulaması konusunda fikir ayrılığı yoktur.

Sonuç

Varlık Vergisi dönemin basın organlarının tamamına yakınının gündem konusunu oluşturmuş, yazılı basın haber, yorum ve eleştirileriyle konuyu değerlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminin dış politikası genel olarak iki kulvarlı olmasına ve birbirine zıt savaşın iki tarafı destekleyen

basın organları bulunmasına rağmen vergi ile ilgili düzenleme ve uygulamalarda farklı sesler ve yaklaşımlar yoktur. Bu durum dönemin Hükümetinin basın üzerinde etkili olması, vergi ile uygulamanın iç işleri olarak değerlendirilmesi ile açıklanamaz.

Varlık Vergisi dönemin diğer ülkeleri tarafından da dikkatle izlendiği, sadece azınlıklar değil yabancılar ve dönmelere de uygulandığı ve vergiyi ödeyemeyenlerin Aşkale'deki kampta toplanması ve çalıştırılmaları sebebiyle basında farklı yaklaşımların olması beklenmesine rağmen uygulama desteklenmiştir. Bunun sebebi olarak dönemin ekonomik şartları ve basının uygulama ile ilgili milli refleksi olarak görülebilir.

Kaynakça

- Akar, Rıdvan (2009) *Aşkale Yolcuları*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Akşam Gazetesi (11.12.1942).
- Akşam Gazetesi (24.11.1942).
- Akşam Gazetesi*, (05.11.1942) "Dünyada Neler Oluyor?"
- Aktar, Ayhan (2002) *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2000) *İkinci Adam*, C.II, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barutçu, Faik Ahmet (2001) *Siyasi hatıralar: Milli Mücadeleden Demokrasiye*, 21. Ankara: Yüzyıl Yayınları.
- Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü (1975) *Birinci Basın Kongresi*, 25 Mayıs 1935, Ankara.
- Benice, Ethem İzzet (13.11.1942) "Varlık Vergisi Muhasebe Günü Gelmiş Çatmıştır", *Son Telgraf* Gazetesi.
- Bildik, Cemalettin (09.01.1943) "Tenzilatlı Satışlar", *Akşam Gazetesi*.
- Boratav, Korkut (1977) "1923-1939 Yıllarının İktisat Politikası Açısından Dönemlendirilmesi", *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları*, İstanbul: İİTA Mezunları Derneği Yayını.
- Daver, Abidin (23.12.1942) "Varlık Vergisinin Önemli Manası", *Cumhuriyet* Gazetesi.
- Goloğlu, Mahmut (1974) *Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)*, Ankara: Kalite Matbaası.
- Güvenir, Murat (1991) *İkinci Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Güz, Nurettin (1993) *Basında Muhalefet*, Gazi Üniversitesi Yayınları, No. 184, Ankara
- Güz, Nurettin (2008) *Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927)*, 2. Bsk., Ankara: Turhan Kitabevi.
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=253:273&v_meclis=1&v_donem=6&v_yasama_yili=&v_cilt=25&v_birlesim=062, Erişim Tarihi: 12.04.2018
- "İlk Kafile Dün Akşam Aşkaleye Yollandı", (28.01.1943) *Son Posta* Gazetesi.
- Kafaoğlu, Aslan Başer (2005) *Varlık Vergisi Gerçeği*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kayra, Cahit (2013) *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Koçak, Cemil (1986) *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Ankara: Yurt Yayınevi.
- Nadi, Nadir (1979) *Perde Aralığından*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Ökte, Faik (1951) *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul: Nebioğlu Yayınları.
- Poyraz, Faruk (2008) *İsmet İnönü*, İstanbul: Nokta Yayınları.
- Resmi Gazete* (1931) "Matbuat Kanunu", Kanun No. 1881, Sayı: 1867, 08.08.1931, sy. 731
- Resmi Gazete* (1938) "Matbuat Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun", Kanun No. 3518, Sayı: 3960, 15.07.1938, sy. 10278
- Resmi Gazete* (1943) "Varlık Vergisi Kanununa Ek Kanun", Kanun No. 4501, Sayı. 5513, 21.09.1943, sy. 5837
- Sadak, Necmeddin (03.12.1942) "Kazancı Kısmıyoruz Kazananlara Kızılmıyoruz", *Akşam Gazetesi*.
- Sertel, Zekeriya (10.06.1942) "Fevkalade Kazançlar Kanunu Niçin Çıkarılmıyor", *Tan* Gazetesi.
- Sertel, Zekeriya (15.01.1942) "Devletin Yeni Gelir Kaynaklarını Nerede Aramalarıdır", *Tan* Gazetesi.
- Sertel, Zekeriya (17.05.1942) "Harp Kazançlarının Önüne Geçmeliyiz", *Tan* Gazetesi.

Güz, N., Yanık, H., Bingöl, M., Uğur, Z.B. (2018). Varlık vergisinin yazılı basında ele alınışı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 585-598.

- Sertel, Zekeriya (30.05.1942) “Harp Zengini Kimdir ve Onu Nasıl Bulacağız”, *Tan* Gazetesi.
- Toprak, Zafer (1982) *Türkiye’de Milli İktisat (1908-1918)*, Ankara: Yurt Yayınları.
- Tunçay, Mete (1981) *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)*, Ankara: Yurt Yayınları.
- Us, Asım (1966) *Hatıra Notları (1930-1950)*, İstanbul: Vakıf Matbaası.
- Yalçın, Hüseyin Cahit (17.12.1942) “Varlık Vergisi”, *Yeni Sabah* Gazetesi.
- Yalman, Ahmet Emin (09.02.1943) “Yeni Vatandaşlık Ruhuna Hazırlık”, *Akşam* Gazetesi.
- Yalman, Ahmet Emin (10.02.1943) “Ya Hep Ya Hiç”, *Vatan* Gazetesi.
- Yalman, Ahmet Emin (1957) *Turkey in My Time*, 2nd Ed., University of Oklohoma, USA.
www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2018

Extended abstract in English

Second World War years in Turkey as well as all over the world has led to many difficulties encountered. Besides economic difficulties caused other problems posed by the war has profound implications for other countries as well as Turkey. While social welfare decrease, in order to cover the expenses caused by the war applications, which are additional financial obligations to citizens in Turkey like other countries have been put into operation. The Capital Tax (Varlık Vergisi) which was created on 11 November 1942 one of the applications. The purpose of this tax is to primarily discipline the obligation in the budget and, in particular, the economic, criminal, profiteering, trafficking and punishment of those who leave the public in a difficult situation.

In this study, it was tried to determine how the process of Capital Tax was handled at the press, what kind of tendency was in the interpretation and criticism. The subject of this study constitutes to determine the approach of the press to the Varlık Tax, so 7 newspapers are chosen including "Son Telgraf, Son Posta, Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Tan and Vatan newspapers, which are leading in terms of circulation. In the study, the topic of Capital Tax first was discussed, then the general situation of the period and the approach of the press to the issue were revealed through news, comments and criticisms.

Although the Capital Tax was not in force for a long time, it was abolished after 16 months, but the discussions took a long time. Despite this, the discussions that started with the coming of the issue to the public agenda came up to daylight with the intensification. Criticism has always been made that the practice targets and discriminates against non-Muslims living in the country, especially Jews. In that period, Prime Minister Şükrü Saracoğlu's claim that "the trade with the new law would be in the hands of the Turks" caused some allegation that racism was practiced.

Consideration and discussion of the issue at the press is of special importance. The press has been one of the tools that set the agenda for almost every period and best reflect the public tendencies on the topics covered. In a period that affects the whole world in terms of consequences like the Second World War, the impact of bringing a new tax burden on already heavy economic troubles on different sectors especially the public opinion can be determined through the news in the press in this period. The Single Party Administration, which started in the pre-war period, continued throughout the war, and the press, subject to power, followed a policy of two fronts in foreign policy.

The World War II began in 1939 and brought about the destruction and problems that not only affected the countries participating in the war, but the whole world. Turkey did not join the war, but was forced to take extraordinary measures because of the war, so Turkey's economic structure worsened by the impact of the war which was not good in pre-war period. In order to meet the increasing overheads and the economic burden of additional measures taken against the war, the first method was imposition of taxes. The Capital Tax, which was put on November 11, 1942, is one of these practices. Taxes are generally collected on the basis of income or over the prices of goods and services, but the Capital Tax is important because it is a tax on property directly, unlike the others. Although income was not obtained, people were obliged to pay taxes on their assets, even if they did not purchase goods or services. When assessed in this direction, the new tax was a unique and exclusive tax within the Turkish Financial System.

As a result, The Capital Tax created the issue of the agenda in almost all of the press organs of the period and evaluated it with the written press news, comments and criticism. Although the

foreign policy of the Second World War period is generally two lobes and there are press organs that support the two sides of the opposite war, there are no different voices and approaches in tax regulation and practice. This situation can not be explained by the fact that the Government of the period is effective on the press and is regarded as the internal works of the tax and the application.

The Capital Tax was watched carefully by other countries in the period, not only minorities but also foreigners and Non-Muslim were applied and those who could not pay the tax gathered and employed in the camp in Aşkale. For these reasons, different approaches were expected in the press about the Capital tax application, but there were not different approaches to the Capital tax in the press. Almost all newspapers supported the Capital Tax.